

ROMA NAPLÓ

(2007 JÚNIUS – 2008 JÚNIUS) VIII.

30.

Ahhoz, hogy fontos kérdésekben legyen némi tapasztalatunk, nem kell feltétlenül utazgatnunk a világban, ha ez volna a döntő, akkor a labdarúgók volnának a világ bölcsei.

Olykor elég megnézni egy gyenge amerikai akciófilm második felét, hogy tudhassuk, hányadán is állunk.

Amikor esti összeomlásomtól menekülve bekapcsoltam a tévét, Danzer Washington éppen a maga oldalára állított egy kurvát a pasijával szemben, aki aztán a későbbiekben maga is megtér, és Saulusból majdnem Paulus lett, mint majdnem mindenki ebben a filmben, kivéve szegény állami alkalmazott mesterlövész kommandóst, akit, mivel hősünk összeveri nagy bánatában, végül is mint rongyot takarítják majd el a történetből. Washington egy szívbeteg kisfiú édesapját játssza, akinek a biztosítása nem fedezi fia halaszthatatlan szívátültetése költségeit, így nem kerül fel a várólistára, vagyis halálra van ítélve, és akkor az apa túszokat ejt a kórházban, hogy legyen valami megoldás. És persze lesz. Csak épp arra a 48 millió biztosítás nélkül élő amerikai problémájára nem lesz, ahogy ezt a 2002-es film a mese végén prózában előadja. A biztosítás tehát a magánszemély magánügye. Viszont tudható, hogy ezzel a társadalom kettészakadt védtelenekre és védettekre. Sőt, mint a film mutatja, a valamelyest védettek is, akiknek csak olcsóbb biztosításra futja, voltaképpen eléggé kiszolgáltatottak. Legvalószínűbb, hogy épp a legnagyobb bajban.

Amerikát persze nem sajnálom, ahogy az amerikaiakat sem, én csak magunkat siratnám, hogy egészségügyünk, mely messze magasabb színvonalon épült ki, mintha pénzen vásároltuk volna, államosított szocialista létünknek ez kétségtelenül az egyik pozitívuma volt, és csaknem abszolút pozitívuma, minden kínos mellékkörülmény ellenére, mióta azonban pénzből élünk, nem becsületből és dicsőségből, mióta számoljuk a pénzt, az egészségügyi ágazat helyzete egyre rosszabb, a szolgáltatás akadozásai egyre vészjóslóbbak, és most, hogy átállunk a magánérdekű közgyógyászatra, a haszonelvű társadalombiztosításra, alighanem a hazai feketék felkészülhetnek a legrosszabbra. És nem lesz hollywoodi film, ami kihúzza majd őket a csávából, a bajból. És hazai feketék lesznek mindazok, akiknek nincs rendes biztosításra való jövedelmük, és nincs akkora szerencsésük, hogy egészségesen kihúznák rövid földi pályafutásukat.

Én már rég ilyen feketének érzem magam, valahogy túl öregnek és túl kevésbé tehetősnek látszom, így bánik velem a magánosított körzeti orvosom, a betegségeimre fanyalodó szakorvosokról nem is beszélve, és ha ezt még egy kicsit közelebről megvizsgálják majd a magáncég érdekei felől, még rosszabb lesz rólam a véleményük. Mint testről. Mint megrendelőről.

És hát mennyire fekete az, akinek még annyi sem jut a látszatokból, mint nekem. Aki a bőre színe szerint is fekete. És biztosítása is csak olyan lesz, mint az esztéká szemüvegkeret.

Alighanem, mindent megért volna, hogy megőrizzük a szocialista egészségügyet, és próbáljuk megőrizve megújítani. Soha nem lesz annyi pénzünk, vagy ha lesz is, a pénz birtokosai soha nem fognak arra adni belőle, hogy egy ország összes lakosa elvileg ugyanazt az egészségügyi ellátást kapja, mert a költségek megtérülésére sem politikai, sem gazdasági ciklusokban nem lehet számítani. A mostanában leépített rendszer nem lesz többet rekonstruálható, a pénz birtokosai, ha egyáltalán azonos nyelvet beszélnek majd a rászorulókkal (ezt a nyelvproblémát lehet érteni egészen konkrétan), soha nem fognak ebbe beleegyezni.

Szombaton délután kettőkor kezdődik a Kossuthon a Cigányóra című műsor. Az én rádiózási szokásaim szerint, de alighanem a műsorórak hagyományos értékrendje szerint is ez jelentős változás, hogy a hétközi félórából szombat délutáni egy óra lett. Hiszen azok, akik a szombat délutáni otthoni dolgaik idején megszokták, hogy közben a rádión keresztül kicsit tájékozódjanak az aktuális politikai eseményekről, azok szinte nem is kerülhetik el többé a Cigányórát. Mondhatni, a hétfégi közéleti sáv ezzel a programmal kezdődik. De kezdődni fog-e? Vagy pedig majd az lesz, hogy egy órával később kapcsoljuk be a rádiót.

A legutóbbi adásnak két vendége volt, Kállai Ernő, a kisebbségi jogok országgyűlési biztosa, és Lakatos Sándor, a Gazdasági Minisztérium egyik vezető állású munkatársa. Varga Ilona, a szer-

kesztő-riporter mellett főként rajtuk múlt, élvezhető lesz-e a műsor.

A Cigányóra fontos követelménye lenne, hogy a szerepváltozás tartalmi változást hozzon, rétegműsorból közpolitikai szerepre váljon. A cigány téma ezt minden magyarázkodás nélkül magában indokolttá teszi, csak hogy pusztán az időpont változása révén nem lesz a Cigányóra népszerű rádióműsor. Legfeljebb csökken a Kossuth hallgatottsága szombat délután is. És a Cigányfélóra eredeti szűk és inkább alkalmi hallgatóköre sem lesz igazán elégedett a változással.

Akkor lehetne ez másként, a személyi garanciákon túl, mely egyelőre mintha hiányozna, ha a szerkesztők tudomásul vennék, hogy a nemzetiségi rétegműsornak ettől kezdve a roma-magyar párbeszéd helyeként kellene működni. Ahol tehát a magyar rádióhallgató éppúgy képviselnek tekinti, érezheti magát, ha épp csak cigányok is vannak a mikrofon előtt, mint ahogy a többségében magyarok vezette közéleti rádióműsorokban magától értetődően meg kell jelennie a roma álláspontnak, romák vagy nem romák révén.

Sajnos, a múlt szombati adás ebből a szempontból is sikertelen volt. Nagyjából egy elnyújtott, ezért kicsit unalmas, kicsit túlbeszélő, kicsit pózoló Cigányfélóra volt. Legkevésbé sem arra inspiráló, hogy bekapcsolva hagyjuk a rádiót.

A beszélgetésen ráadásul végigvették az összes cigány problémát, mintha ugyanez a műsor menne már tizenöt éve, és valahogy a szerkesztőt is elkapta ez a hangulat, mert eljutott ahhoz a kérdéshez, a cigány problémák sorra vétele után, az iskolától a szegregáción át a munkanélküliségig, hogy most akkor hogyan is kezdünk hozzá. Mintha nem kezdtünk volna hozzá már százszor is. Szavakkal, tervekkel, pénzekkel, rendletekkel, kinevezésekkel.

A történet, ami ezt az időtévesztős hangulatot felidézhet, egy nyíregyházi újságírónőtől hangzott el, hogy ő egyszer odament a gyermeke tanítójához beszélgetni, aki a hozzájuk szaladó kislányát egy intéssel és egy simogatással hallgattatta el, viszont egy odakiabáló cigánylányt visszakiabálással. És akkor fogant meg a lelkében, hogy harcolnia kell a megkülönböztetés ellen, hiszen iszonyú sebeket ejthet.

Jaj, hányadszor mesélheti el ezt a kékharisnyás szenvedést.

Kállaiék éppúgy beszéltek a legnagyobb nyilvánosság előtt, mintha ma-

gyarázkodniuk kellene, hogy megilleti őket a szó, és jó lenne, ha valaki végre odafigyelne már, lenne mondjuk valaki, akinek joga van szót emelni az emberi méltóságért. Pedig neki és a műsornak is az általános és elidegeníthetetlen emberi méltóság hangján kellene megszólalnia. Nem a sértettekén.

A Cigányórának nagy a kockázata. Valami elkezdődött. Hetente lenne egy közös óránk a közös ügyeinkre. Ha nem arra megy el, megint elvesz egy esély. Megint reménytelenebb lesz a helyzet, mint tegnap volt. Amin aztán már egy cigányév sem segíthet.

A 8. kerületben sétáltam. A Teleki tértől a Kálvária téren át a Ludovikáig, majd visszafelé a Mátyás térig, ide-oda kanyarogva. Benéztem kapualjakba, telkekre, alagsori lakásokba, arcokba, utcákba. Kíváncsi voltam, hogy félek-e. Igen, egy kicsit félttem. Noha csendes, nyugodt, bár nagyon szomorú városrészt láttam.

Nem éreztem, hogy idegen volnék itt, nem néztek rám idegenként.

De valahogy nagyon lerongyolt itt az élet. Hiába álltak az utcákban még oly drága autók is, elvéve persze, vagy jöttek szembe kedves fiatalok, törődött öregek, mégis a legerősebb szín a vigasztalanságé. Hogy itt nem érdemes élni, hogy itt az élet voltaképp csak rejtőzködik, oson. A házak mintha valami csendes háborútól szenvednének, de hát zajlik is ez a háború, hiszen azok,

akik lakóként használják őket, semmit sem törődnek velük, s bizonyára egymással sem. Itt élni, az egyszerűen valami tévedés. A Föld itt valóban mintha utolsó telét szuszogná. A társasságnak, a közösségnek, a városi levegőnek, a városi kultúrának már csak az utolsó sóhajai, foszlányai itt-ott. Csak a szenvedés kedvéért. A semmit sem játszó Városi Színház időtlené vált felhívásban várja a „bűn szülte bűn, a család szülte család, az erőszak szülte erőszak, az előítélet szülte előítélet hétköznapi és mégis hihetetlen történeteit.” Melyeket költő ki nem találhat. „Nem igaz, hogy ma nincsenek mesébe illő esetek!”, Úgy látszik, végül is jobbnak látták az örök darab előadását is az adatközlőkre bízni. Az önkormányzat is olcsóbban megússza.

(Könnyű ideképzelné a színháznyitó előadás finom közönségének édeskés sűrűjét. De még Halász Péter színpadi koporsója is itt lebeg valahol.)

Azt, hogy egy nyitott Mátyás könyvben sétálok, akkor fedezem fel, amikor a reménytelen Mátyás téren – ahol se dzsessz, se zongora, se bőgő, se hegedű, csak egy nagy, bekerített, lakatlan játszótér közepén – egy antikvárium állít meg, épp hozzám valóan kopott hely, így hát mégis csak hazaérkeztem, bemenekülök, magam elől is, és odabent két kedves ember vár. És Dürer 1954-es kiadású Apokalipszisével vigasztalódhatom. Úgyhogy az a nagy gép odakint az Erdélyi utcában, ami mellett majd el kell haladnom, melyben nyilvánvalóan

szurok fő, rémes pöfögéssel, noha képzelenség, de mégis, már csak mulattat.

Aztán látom néhány nap múlva a HIR TV Célpontjának riportját ugyanerről a vidékről. A kölyökbandák rémtetteiről. Az éjszaka egyre veszedelmebb városrészeiről, ahogy a sötétség viszálytorlódik a kapualjakból.

31.

A nyelvész Kelemen László azzal próbálkozott az Élet és Irodalomban (febr. 1-ejei szám), hogy fajvédőnek nevezze ki a FIDESZ egyik vezető politikusát. „A Fidesz népszavazási kampányának frontemberét” –, s ezzel mintegy azt is jelezné, miért is fontos éppen őt tetten érni.

Kelemen szerint Tarlós István nem ítélte el eléggé a Magyar Gárdát, inkább még a Gárdát elítélőkkel szemben voltak kifogásai, ráadásul a cigányokkal is baja van, sőt, „Tarlós szerint azok, akik a cigányok megfélemlítését ellenzik, azok egyoldalúan kezelik a problémát, mert nem törődnek azzal, hogy a cigányok viszont megfélemlítik a nem cigányokat. Vagyis a nem cigányok is védelemre szorulnak (mint ezt Tarlós egy másik interjújában részletesebben is kifejtette) – ez az a bizonyos fajvédelem, amelytől (én legalábbis azt hittem) egy időre megszabadultunk.”

Tarlós tehát a védelem igényéről beszél, és bizony ezt a fajvédelemtől valóban csak egy kis szó választja el. Ez a szó azonban egy világot választ el a másiktól.

Egy olyan világot, melyben a védelem védelmet jelent, meg egy olyat, melyben a védelem elnyomást, megkülönböztetést, agressziót jelent.

Tarlós azonban csak védelemről beszél, fajról nem. Se ellenséges, se megvédendő, se alsóbbrendű fajokról. Se közvetve, se közvetlenül. Márpedig e nélkül nincs fajvédelem.

Tarlós bejelentett védelem-igénye a cigányokkal szemben, egy kis negatív beleérzéssel, a jelentések könnyed kezelésével kétségtelenül már fajvédelemnek is tekinthető, ehhez a beleérzéshez azonban nincs jogunk. Nem lehetünk annyira elfogultak Tarlóssal szemben, hogy csak azért kinevezzük fajvédőnek, mert lát cigányokkal szemben megvédendő magyarokat.

Ezzel ugyanis Tarlós semmi különöset nem mondott. Ha vannak magyaroktól megvédendő cigányok, cseppet

sem meglepő, hogy vannak cigányoktól megvédendő magyarok. Az etnikai konfliktusoknak már csak ilyen a természete. Anélkül, hogy emiatt bárki fajvédő volna.

Tárgyi kérdés, igen, vannak cigányok, akik azért kerültek fenyegetett helyzetbe, mert cigányok. Cigányokra dühös emberek, cigányokat gyűlölő emberektől kell félniük. Meg kell védeni őket. Alighanem ez nem fajvédelem.

Vagy a többség eleve fajvédő, ha védekezik? És hol van ez a többség az elcigányosodott falvakban? A roma telepeken?

Tárgyi kérdés, hogy igenis vannak magyarok, akik a cigányok által azért fenyegetettek, mert magyarok. Mert mások. Mert a cigányok közt is vannak dühösök, sértettek és gyűlölők. Miért volna fajvédő az, aki védené őket?

Lehet demagógnak mondani azt, persze fajvédőnek akkor sem, aki néhány magyar fenyegetettet azonos súlyllyal emleget a fenyegetett cigányok ezreivel. De így áll-e a helyzet?

A Magyar Gárda szerint nem. És állításuknak demonstrációkkal adnak nyomatékot. Cserbenhagytának vélik a cigányokkal együtt élő magyarokat, mondván, hogy a szegény cigányok rossz helyzetének közvetlenül és közvetve ők a kárvallottjai.

Meg kellene vizsgálni, igazuk van-e? Ha igazuk van, akkor a helyzet gyors orvoslást kíván, mielőtt a szegénység polgárháborúvá fajul.

Ez nem képzelgés, erre a veszélyre figyelmeztetnek évek óta liberális gondolkodók és cigány jogvédők. Persze, nekik más a kiindulópontjuk, mint a Gárdának, ők pusztán a cigányok tűrhetetlen helyzetét látják, és innen rögtön a magyarok cigányellenességére ugranak át, mintha így függnének össze a dolgok. És ez fenyegetne robbanással.

Nem könnyű arról beszélni – éppen azért, amit Kelemen is szeretne kicsikarni Tarlóssal szemben a cikke végén, hogy rendes embernek nem volna szabad vele szóba állnia többé –, hogy a cigányság szörnyű helyzete a cigányok egy részét sokszor szörnyű magatartásra készíti, melynek természetesen nem azok az elszenvedői, céltáblái, áldozatai, akik emiatt a helyzet miatt felelősek. Ők nem vettek el a cigányoktól semmit, sem jogokat, sem javakat. Ők azok a nem cigányok, akik maguk is épp csak kijebbn vannak abból a szegénységből, ami a cigányokat fojtogatja, kijebbn vannak, mert jobban is álltak erendően, és mert felkészültebbek voltak a magyar gazdaság összeomlására.

Természetesen egyes cigányok szörnyű magatartásának nem különös, legfeljebb sajátos célpontjai a körülöttük élő magyarok, de éppúgy érintettjei maguk a cigányok, legelőször is a saját gyerekeik. De ez senkinek nem érv, aki szeretné leegyszerűsítve látni a helyzetet.

A Magyar Gárda válasza rossz válasz, hiszen a cigányok ezentúl sem fogják tudni megoldani azt, amibe keveredtek, hiába figyelmeztetjük őket erre, és ha fenyegetjük őket, még ha csak szimbolikusan is, akkor ezzel egyszerre szítjuk és igazoljuk a cigányok indulatait és erősítjük azoknak a polgároknak a hamis gondolkodását, akik a cigányokat nem sorsuk, hanem népiségük szerint ítélik meg.

Tarlós álláspontját nem ismerem, lehet, hogy nem értenék egyet vele, de az, amit róla mond Kálmán László, semmiféle fajvédelmi minősítést nem enged meg, márpedig, ha lett volna erre a minősítésre a fentebb idézettnél komolyabb érve, Kálmán bizonyára előállt volna vele.

És legalább tíz mentőérvet is ki kellett volna próbálnia, mielőtt leírta volna a minősítést. Ezt kívánta volna a demokrata tisztesség.

Írásában azonban különösebb fontolgatás nélkül osztotta ki a bélyeget. Indítékai nemesek, hiszen a gonoszt leplezi le, de ha elvéti a gonoszt, akkor ez bűn.

Kálmán László kitér az olaszliszkai gyilkosság megítélésére is. Hogy ott nem volt semmiféle magyarellenes motívum. Aki ilyesmit állít, az rasszista. Tarlós tehát, aki Olaszliszkára utalva bizonyítaná, hogy kölcsönösen van okunk a félelemre, rasszista és kész. Pedig aki azt feltételezi, hogy az olaszliszkai cigányok Szögi Lajossal magyar volta miatt voltak kíméletlenek, és kiderülne a per során, hogy ebből egy szó sem igaz, az még nem rasszista, csak tévedett. Ahogy a Moszkva téri tüntetőket sem nevezném rasszistának (hiszen ők épp az antirasszizmus bajnokai különben), csak azért, mert tévedtek a karddal szúró fiú indítékai felől.

Noha megjegyzem, a rendelkezésre álló hivatalos adatok alapján joggal feltételezhetjük, hogy Olaszliszkán nem az el nem vesztett gyermek elvesztése feletti fájdalom készített felnőtt emberek egy csoportját arra, hogy agyonverjenek egy férfit, hanem épp idegensége, mely itt azt jelentette, hogy magyar.

Valószínű, hogy a cigány kislány halás fenyegetettségének élménye, hogy meg is halhatott volna, lehetett volna komolyabb baja is, ez volt az indulat forrása, de egyáltalán nem érthető, hogy váltott át ez az indulat gyilkos indulattá. Hogy nem csillapította le az indulatot maga az erőszak, annak első elemei. Hiszen így szokott történni. Hogy válhatott ez az elkezdett erőszak önmagát gerjesztővé, egészen a végkifejletig?

Erre keressük a választ. És meglehetősen valószínűtlen, hogy a cigányokat ne motiválta volna az áldozat nem cigány volta. Nem azért, mert a cigányok irtani akarják a magyarokat, vagy fajvédők volnának, hanem azért, mert a magyarokat, hasonlóan, mint Kelemen László Tarlós Istvánt, vagy mint a cigányokat sokan a magyarok közül, előítéletesen kezelik, jogosnak gondolják félni tőlük. És ők nem voltak olyan leleményesek, hogy félelmüket békés vagy éppen fenyegető menettel jelezzék. Nekik a jogos és képzelt félelemre a féktelen agresszió volt a válaszuk.

Nem tudom pontosan, milyen volt a látogatottsága a Nemzeti Galéria legfelsőbb szintjén megrendezett reprezentatív roma festészeti kiállításnak. Kétszer néztem meg, látogatói mindkét alkalommal meglehetősen kevesen voltak, noha bizonyára így is több ezren látták, mégis, az volt a benyomásom, hogy olyan magányos ez a tárlat itt, mint amilyen erőtlen ma még a méltó emberi válasz arra, ami ma cigány ügy-

ben mindannyiunk torkát szorongatja. Cigányokét és nem cigányokét egyaránt.

Hova emelhető már fel a cigány ügy ennél magasabbra, mint ezzel a kiállítással, a budai vár viharvert történelmi falai közé? Ott vannak a képeken a cigányok: őseik, álmaik, fájdalmaik, vallomásaik, követeléseik, igazságaik, hiteik, szépségeik, vándorlásaik, vídamságaik. Szeretetreméltóságuk és tragédiáik egyaránt. Az ecsetet tartó kéz is szinte érint bennünket. És olyan elhagyatottság fogott el mindkét szor odafönt, mintha ez valami rejtőző, láthatatlan tárlat volna.

És annál erősebb volt a szorítás, minél megkapóbb volt a tárlaton megnézhető dokumentumfilm a születésről: a magyarországi cigány értelmiségi népi öntudat kifejlődéséről, és a Születés című Péli Tamás freskó keletkezéséről.

A filmet nézve: Daróczi Ágnes, Choli-Daróczi Józsefet, Péli Tamást, Lakatos Menyhértet, Szentandrassy Istvánt hallgatva szinte valószínűtlen volt az, ami van. Meg ami nincs.

Mintha a bajok mértékére lehetne használni azt a mulasztást, hogy sem a cigányok nem áramlottak százával, ezrével, sem a magyarok nem figyeltek fel a vár új lakóira.

Pedig áramlottak a látogatók a Galériába, szépre és jóra vágyó sokaság kavargott a termekben, de nem találta meg az utat felfelé.

Inkább tovább gyűrjük egymást odakint a hidegben, télben, sárban. És nem segíthet nekünk a bajban Oláh Jolán, a cigány regőlós asszony a képeivel, sem a misztikus-naiv Balázs János, sem a harcias Oláh Mara, monori perlekedéseivel, sem Fenyvesi bácsi mesebeli tájaival Gilvánfáról.

32.

Miért baj az, ha egy faluban csak cigányok élnek, aztán egy másikban is, majd egy harmadikban is?

Hiszen ha ez történné mondjuk Erdélyben vagy Szlovákiában, hogy újabb és újabb román falvak válnak tiszta magyar falvakká, alighanem csendes örömmel konstatálnánk. S csak a román és szlovák hazafiaknak főhetne emiatt a fejük. És ők sem a magyarok elkülönítése miatt aggódnának.

Csakhogy nálunk a cigány értelmiségiek sem lelkendeznek a történetek fölött – akik pedig a cigány nép térnyerése fölött mégis csak örvendhetnének –, mondván, hogy ez szegregáció, szegény cigányokat kirekesztjük Európából.

Ennek az értelmezésnek tudjuk az okát. De nem szoktuk komolyan venni. Arról van szó, hogy a roma kultúra nem szuverén kultúra, sajátos jellegzetessége az, hogy együttéléshez kötött. Azt el tudjuk képzelni, hogy Robinson egy szigeten, mint angol, egymagában felépíti az angol civilizációt, és ez elég az életben maradásához, azt azonban, hogy egy nomád cigány ember megéljen egy lakatlan szigeten, nehezebb feltételezni, noha, mint nomád, elvileg közelebb áll a természeti társadalom világához. Sajátos civilizációjáról le kellene mondanania, hogy életben maradjon. Kultúrájának európai és nomád szálait is el kellene szakítania.

A cigányok európai jelenlétük kezdetétől az európai helyi társadalmakkal alakítottak ki egy sajátos együttélési módot, mely az európai életforma részleges elsajátítását és egy sajátos nomád kultúra megőrzését, kialakítását jelentette.

A történet persze ezer szára szakadt, egyik nyugati változata például a travellereknek nevezett angol cigány csoportoké, akik mindennapi kultúrájuk sok elemében szinkronban vannak angol környezetükkel, viszont egy alapvető kérdésben, a vándorlásban a legősibb alapot őrizték meg a régi életformából.

Egy másik változat a magyar zenész cigányoké, akik egy foglalkozási kör révén kiválóan beilleszkedtek a magyar társadalomba, kívülállásuk inkább már csak egy foglalkozási csoport sajátos autonómiájának tünt, semmint cigány örökségnek. Olyan sajátos kultúrát teremtetek, melynek révén az európai, a modern nyugati társadalom szuverén szereplőivé váltak. Ugyanakkor napjainkban, a hagyományos cigányzenész

szakma szerepváltása következtében a zenészcsaládok leszármazottai ma sokszor ugyanott kötnek ki, ahová a felemelkedésre soha lehetőséget nem kapott más cigány csoportok jutottak.

Bárhogy is nézzük, amikor kifogásoljuk, hogy a magyar kistelepülések egyre nagyobb hányada cigány többségű településsé válik, akkor ezzel azt tesszük szónak: azt hangsúlyozzuk vagy azt ismerjük el, hogy a cigányság mára elveszítette nomád, együtt élő életformájának létalapját, legtöbb elemét, s persze többnyire a lehetőségét is, másfelől pedig az európai életformából elsajátított szokásai, normái, tudása, készségei is elvesztek, elavultak, megkoptak, feledésbe mentek. Mindezek helyett többnyire pusztán negatívumok vannak, kiüresedés, szegénységkultúra, bűnözés. És alig látszanak a jelei annak, hogy a magára maradt helyi cigány társadalom helyi közösségként kezdené értelmezni és megfogalmazni magát, amelyiknek helye és dolga van a világban, és keresi önálló európai életformáját. Inkább úgy viselkedik, mint az a család, amelyik az önkormányzati segítséggel megszerzett házban az istállót, a pajtát, a padlást, a kertet, a földet, az ólakat, a szerszámokat nem lehetőségnek fogja fel, hanem a lakóterhez tartozó haszontalan, semmire nem való tartozékoknak, melyek pusztulása vagy pusztítása éppolyan magától értetődő, mint a dióé, széttörjük és elhajítjuk a héját a magjáért.

Egykori gazdag helyi és személyes kapcsolatrendszere hálójából, mely a nem cigány lakossághoz kötötte, mára az állami-önkormányzati szociális ellátórendszer hálójába került át, ami a

nem cigányokkal való napi együttműködés kényszerét megszüntette. A cigány települések és a munkanélküliség következtében szinte a lehetőségét is. Alighanem a cigányság ebben a léthelyzetben egyre növekvő távolságra kerül a nem cigány társadalomtól. Ezért nem jó a cigány települések kialakulása.

Az persze más kérdés, hogy magyar nemzetiségi szempontból az egész történetnek van egy külön problémája. A cigány lakosság, ahogy nő a lélekszáma egész Európában, ahogy formálódik saját értelmisége, ahogy sajátos reneszánsza van a globalizálódó világban a kisebbségek, népcsoportok, etnikumok, nemzetiségek újjáéledésének, úgy lehet, úgy lesz egyre önállóbb, önmagát már nemzetileg, önálló európai nemzetként meghatározó tagja az európai nemzetek közösségének. Alkalmassint az első, országhatárokkal nem jellemezhető tagállamként. Minél erőteljesebb ez a cigány identitás, természetesen annál jelentősebb veszteségnek látszik a cigány falvak egykori magyar identitásának, s vele együtt magyar öröksége java részének az elvesztése. Hiszen a cigány falvak magyar identitása, ha meg is marad, valami egészen más lesz, mint a korábbi népességé.

Bódi Guszti és Bódi Margó. Nagy páros, de nekem messziről éppolyan ijesztőek voltak, mint Korda György és Balázs Klári, vagy mint volt Zára és Vámosi.

Idegenkedem a lakodalmasított cigányzenétől. Mert szerelmet, bánatot, életet, halált, közönségességet és tragédiát ugyanabba a ritmusba zár, vagyis

egyformán semmibe vesz. A legalacsonyabb szinten egyneműsít.

Aztán most láttam egy riportot ró-
luk, Földesi Margit tévés műsorában, és
egyszerűen családostul a képernyő elé
gyűltünk. Azt mesélték el, ahogy a te-
lepi félárva cigány lány a falusi gazdag
cigány fiú felesége lett Nagycseden,
ahogy küszködtek Pesten munkásszál-
láson, majd két gyerekkel, kis vályog-
házban, kemény munkával jutva lépés-
ről lépésre, mindvégig zenélve, a zene
vonzásában, eljutva a Fekete szemek
folklor együttestől a Lagzi Lajcsi-féle
mulatós konyhazenei műfaj egyedi vál-
tozatához. Mellyel aztán népszerűek és
sikeresek lettek.

Meghökkenően tiszta fogalmaik
voltak arról a világról, amiben élünk. És
saját történetükről is. Nem kreáltak be-
löle szappanoperát.

Pontosan meg is fogalmazták, hogy
felemelkedésük titka egészen prózai,
a szorgalom és a kitartás gyümölcse.
Mindkettőjükben erős igyekezet volt az
előrejutásra, ez volt az örökségük java,
hogy szüleik természetesnek tekintették
a boldogulás módját: ezer apró fogását
ellessni a magyaroktól, így aztán ők ma-
guk is ugyanezt tették.

Földesi, mint jó nevelt szerkesztő,
szerette volna, ha nincs semmi cigá-
nyozás, és Bódi Margó igyekezett is a
kedvére tenni, hogy ne fájdjtsa meg a
riporternő fülét, de nem tudott nem
visszatérni ahhoz a különbségtételhez,
mely cigányt és magyart nem vére sze-
rint különít el, hanem életmódja, kultú-
rája szerint. Hogy nekik a zene a minde-
nük, és ez cigány világuk mélyéből tör
fel, noha a példaképe kislánykorában
Koncz Zsuzsa volt, de azok az eszkö-
zök, amelyekkel ezt a zenét saját boldo-
gulásuk eszközévé tették, azok kölcsön-

vett eszközök voltak. A magyaroktól
megtanult, elesett cselekvési, életveze-
tési, gondolkodási minták.

Nem tudom, Bódi Gusztiké hogyan
állnak a roma értelmiséggel, illetve a
roma értelmiség hogyan áll velük. Azok
az elemzések, tanulmányok, vitairatok,
publicisztikák, honlapok, melyeket
böngészek napról napra, nem számol-
nak velük. Ők is csak olyasféle roma
sztárok, akikkel lehet dicsekedni, de in-
kább a nagy cigány dráma értelmezése
szempontjából a reális perspektívát tor-
zító jelenségekként kezelődnek.

Holott, ha már minden cigány csa-
lád tévét néz naponta több órán át, Bódi
Margó és Bódi Guszti inkább elmond-
hatná nekik, mint Gáspár Győző, hogy
mi volna a boldogulás személyes része,
hiszen egy jó kis népművelő tévésoro-
zat az életük. Viszont Győzike majdnem
polgármester is lett, noha kétségtelen,
hogy az önfeladás, az élethazugság leg-
ragadósabb mintáit mutatja be évek óta
népének és közönségének.

**Orosz István esszéista nemrég a
Népszabadságban** (január 17.) közzé-
tette tervezetét arról a pártról, amelyre
véleménye szerint „Magyarországnak
égetően szüksége lenne.” Idézek tőle,
noha a szövegben a cigányokról egyet-

len szó sem esik, de mégis, mintha ez a
politikai program-vázlat volna az első,
amelyik komolyan veszi azt a helyzetet,
amiben az ország cigány kisebbsége él.

**„1. Olyan párt, amely a leszaka-
dó társadalmi tömegek érdekeit kép-
viseli.**

*Pillanatnyilag Magyarországon
csak a középosztálynak és az oligar-
chiának van többé-kevésbé hatékony
parlamentari képviselője. A szegényeket,
a létminimum alatt és a körül élő milli-
ós tömegeket nem képviseli senki. Ez szé-
gyen mindannyiunkra nézve. És végzetes
politikai hiba is. A nyomor, az elkesere-
dés, a kilátástalanság olyan szélsőséges
viselkedésformák terjedését segíti elő,
amelyek ön- és közösségrombolóak, és
gyengítik, végső esetben teljesen szét is
zilálhatják az amúgy sem valami erős
demokratikus intézményrendszert.”*

Természetesen az új tartalomhoz
új eszközök is tartoznának, és ezzel az
ország végre megkezdhetné annak az
adósságnak a törlesztését, melyet nem
a jómódú nyugattól vett fel, hanem sa-
ját közösségének elesettebb hányadától,
és pillanatnyilag úgy tűnik, esze ágában
sincs visszafizetni, holott az ország tal-
pon maradását nem azok fizették meg,
akiknek lett volna miből, hanem azok,
akik emiatt többnyire lehetetlen hely-
zetbe kerültek. És még azt is kell gon-
dolniuk, hogy minderről maguk tehet-
nek.

Én ugyan egyetlen szegény em-
bert sem mentenék fel a felelősség alól,
amellyel saját személyes sorsa alakul-
lásáért tartozik magának és közössé-
geinek, mégis, a szegénységért, mely
tömegeket érint, és mindenekelőtt cigá-
nyok tömegeit, mindannyian felelünk.
És csak közösségi eszközökkel orvos-
solhatjuk. A személyes szolidaritások,
a „magyar szolidaritás” erejével.

Orosz István a „Westminsteri mo-
dell” híveként és szakértőjeként fogal-
mazott. Felismerve, hogy a demokrácia
vagy honosított, tehát a hely követelmé-
nyei szerint formált, vagy semmilyen.
Csak név vagy álnév, üres (vagy éppen-
széggel pusztító) formalitás.

TAKÁCS GÉZA (Pápa, 1953.) magyar-történelem szakos tanár. A Juhász Gyula Tanárképző Főisko-
lán végzett Szegeden, 1976-ban. 1981-ben kapott történelem szakos diplomát a debreceni Kossuth
Lajos Tudományegyetemen. Az idejét javarészt különböző iskolákban töltötte. Harminc éve ír min-
denfélét mindenfelé, az Alföldtől, a Hajdú-Bihari Naplótól és a régi Mozgó Világtól az Új Könyvpi-
acig, az Iskolakultúráig és a Kommentárig. 2003-ban jelent meg az Önkonet gondozásában Iskolapró-
za Egy szabad iskola problémái című könyve, majd Kiütkeresők. A cigányok iskolai reményei címmel
2009-ben jelent meg szociográfiája a Magyarország felfedezése sorozatban. Szerkesztette a Tani-Tani
című alternatív pedagógiai folyóiratot, s Iskolakép címmel volt egy rövidéletű saját folyóirata. Jelen-
leg a monori Kossuth Lajos Általános Iskola tanára. 2013 áprilisától az Új Pedagógiai Szemle fősze-
rkesztője.